

STEPHANI
FORGATVLI
IVRISCONSVLTI
EXCELLENTISSIMI, IN
ACADEMIA TOLOZANA
Antecessoris Meritissimi.

OPVSCVLA . V A R I A .

- I. De Seruitutibus.
- II. De Mora.
- III. De Collatione bonorum.
- III. De Iure, Authoritate, & Imperio Regum Francorum.

CVM INDICE LOCVPLETISSIMO
rerum & verborum.

*Stephani
Forcatuli
Iurisconsulti
Academico Tolozano
Opuscula Varia*

LVTETIÆ PARISIORVM.
Sumptibus ROBERTI FOÜET, via Jacobæa, ad
insigne Temporis & Occasionis.

M. D C. X V.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Bibliotheca ab Augusto et Ando

AD ILLV STRISSIMAM, MAXIME PIAM, ET SERENISSIMAM MARIAM
Mediceam, meritissimam Regis matrem,

Sth. Forcatulus

S. D.

UEM AD MODVM in permul-
tis accidit instinctu quodam naturali, &
inclinatione à parentibus in liberos tra-
ducta, ut filij eadem studia sequantur,
eadem oderint, eademque adament, quæ patres odio
vel amore sint prosequuti, & in suis institutis cogitatio-
nibusque paternum tramitem insīssant. Sic ego iam à mea
prima adolescentia iisdem meis studiis affectum recognoui,
quam paternæ vitæ institutum constans & perpetuum
arguit, nihil antiquius fuit post diuinum Dei cultum,
quam studium suum erga te luculentissimo quodam docu-
mento attestari. Et quoniam promunere suo Iuris scien-
tiā Tolosæ publicē per triginta annos magna satis cum
approbatione interpretatus est, factum est ideo, rationem
elegerit non modo oneri suo publico nō contrariam, sed etiā
cordatis quipusq. veris, nominisque Francisci, domusque
& Valesiae & Mediceae amantisimis commandabilem.
Proinde per quindecim continuos annos elaborauit, ut
originem, imperium, doctrinamque Gallis perpetuam
illustraret, historiam arcescens ab eo tempore quo

* * ij

STEPHANI FORCA-

TULI IVRISCONSULTI, DE GALLO-

rum Imperio & Philosophia,

LIBER PRIMVS.

SVSTITIA, quæ regum virtus præcipua est, & regina virtutum, in Sarone antiquissimo Gallorum rege plurimum enituit. Hic pluribus annis Trojanam cladem præcessit, quæ totius orbis inundationem secutus est. Isaaci Hebræi ferè seculo, inter omnes omnium populorum reges, reconditis disciplinis excellens, & soli sibi par ac similis, luce ingenij sui, mirificum splendorem Gallicis regionibus, discussa ignoratio-
nis caligine, dedit. Tunc enim primùm didicere Galli, rerum omnium autorem & moderatorem es-
se Deum, eiúsq; ditione ac numine cœlum circum-
agi: eidem acceptum referre astrorum ordinem, die-
rum ac noctium vicissitudines, & eorum quæ humi
gignerentur ad fruendum homini suavitatem, non
sine diuino beneficio ac cōsilio: cùm ex iis quæ per-

Ad hunc Romana plebs effusa profugisse legitur, dū
arce capitolij concludi prorsus non posset, cū Gal-
li Senones vrbem ceperunt. Patet igitur Gallorū no-
mē ab ipsomet Iano defluxisse, ipsūmq; in Italiā appu-
lisse, quę ab eodē Oenotria dicta sit propter vini in-
uētionē, ~~πότε τοις οἴνοις~~: idq; Berosus fatetur. quippe cū Ia-
nus Hebreis quoq; vitiferū significet. Addit Fabius *De qua
Genes.9.*
Pictor, aureum seculum eo imperante viguisse: vinū
& far potius ad religionem & sacrificia quam ad vi-
ctum demonstrasse: cuius erga Deum pietatē & san-
ctimoniam nepos eius Comerus Gallus nauiter se-
stus est, & in creditos sibi Italiæ populos, ac mox
Galliaꝝ finitimę sanctissimę traduxit. de qua libuit M.
Tullij verba subnectere. Nec verò, inquit, de virtute, *Ex phi-*
constantia, grauitate prouinciaꝝ Galliaꝝ taceri potest: *lip.3.*
est enim ille flos Italiæ, illud firmamentum imperij
populi Romani, illud ornamentum dignitatis. Tan-
tus autem est consensus municipiorum, coloniarūm-
que prouinciaꝝ Galliaꝝ, vt omnes ad autoritatē huius
ordinis, maiestatēque pop. Romani defendendam
conspirasse videantur. quæ verba tum ad Galliam
Togatam, tum ad Brachatam siue Narbonēsem, quā *In orat.*
idem Tullius alibi mirificē laudat, & pop. Romani
propugnaculum appellat, fortissimis fidelissimisque
sociis subnixum, referri haud dubiè possunt. Quo-
circa non est facile diiudicare, vtrum Comerus Gal-
liis potitus, felix magis dicendus sit, an ditiones ipsæ
tam clari principis imperio gubernatæ, & ex agresti
& austero viuēdi ritu legibus & iustitia fultæ & per-

*pro M.
Fonteis.*

temeraria dominatrix animi cupiditas ad se explen-dam viribus corporis abutebatur, perniciosissimis satellitibus. Quo tempore quidam magnus videlicet vir & sapiens cognouit, quæ materia esset, & quanta ad maximas res opportunitas animis inesset homi-num, si quis eam posset elicere, & præcipiendo me-liorem reddere: ac deinde vrbibus constitutis fidem colere, & iustitiam retinere, & aliis parere, cœptū est. Id, ut semel ego dicam, contendit Tullius, sine vi ne-minem ad ius voluisse descendere, nisi eloquentia & oratione suavi commotus fuisse: Inde natam Rhetoricen, & initium orandi conditoribus vrbium & legumlatoribus deberi. Quintilianus tamen refra-gatur, nec videt cur eiusmodi Rhetorices origo pu-tetur, cum, inquit, sint adhuc quædam vagæ, & sine vrbibus, ac sine legibus gentes, & tamen qui sunt in his nati, & legationibus fungantur, & accusent aliquæ, ac defendant, & denique alium alio melius lo-qui credant. Sed vereor, ne Quintilianum fecellerit, quod non animaduerit, antiquitatem congregatos homines, & vñā in ædificiis multis vtcunque con-globatos, etiam sine mœnium præsidio vrbis nomi-ne donasse. Vnde Homerus Cretā *εκατόνταλη*, id est, *Iliad. 2.* centum vrbibus instructam dixit. Nam hæc insula latitudine quinquaginta milia passuum nusquam ex-cedens, longitudine vix *cclxx.* M. tot insignes vrbes complecti nequiuisset. sed vici pro vrbibus habiti sunt: & legū ac iuris incolas cultores audiūs quam agrorum similiter habuerūt: quemadmodum

in deserta regione, in qua Arymphæi degunt, vbi pro domibus nemora, alimenta baccæ, & maribus & fœminis nuda sunt capita. Sacri itaque habitisunt

P. Mela lib. I. cap. 21. propter iustissimos mores: adeò vt nemo de tam fer-
ris gentibus, quibus sunt contermini, Budinis, Gelo-
nis, & Turcis, eos violet, sed vt ad eos confugisse ma-
gis pro asylo sit. & vulgo scitur Spartam urbem Ly-
curgi legibus & domestico robore munitam, ideo
visam fortiorem, quia mœnibus careret. Præterea

In lib. de morib. German. Cornelius Tacitus nullas sua ætate vrbes à Germa-
nis habitatas prodidit. Colunt, inquit, discreti ac di-
uersi, vt fons, vt campus, vt nemus placuit. Vicos lo-
cant, non in nostrum morem connexis & coherentibus
edificiis: suam quisque domum spatio circun-
dat, siue aduersus casus ignis remedium, siue incitia
ædificandi. Nihil dissimile de Gallis Senonibus, qui
in Italiam transiecerunt, iuxta mare Adriaticum in-

lib. hist. 2. colentes, Polybius scribit. Villas, inquit, habitabant
nullis septas mœnibus: apparatus omnis expertes, in
strato gramine dormiebant: bellicas solummodo res
atque agriculturam exercebant, & simplicem vitam
viuentes, neque scientiis neque aliis artibus operam
dabant: amicitiae pluribus modis studebant, auro &
pecudibus diuitias metientes. Nam de latissima Gal-
lorum ditione nemo priùs, nemo ardentius, sciētiam
rerum & ingenuas disciplinas Sarone rege venerari
incœpit. Quocirca factum deinde est, vt singularis
tituli excellentia, Tolosa sola urbium Celtici impe-
rij docta & palladia ab autoribus doctissimis appell-

D. P. V R A V L T O , V I C E C O M I T I
D E C H I V E R N I , I N S A C R A T I O R I
Regio consilio ampliss. Consiliario,
P. Forcatulus S. D.

ELEBRAT VR apud excultos do-
ctrina & moribus scriptores repetita ab
antiquitate illa consuetudo , qua peritissi-
mus quisque solebat integerrimum sibi
virum aliquem feligere , cuius authorita-
te , tanquam Aiacis clypeo tectus , cona-
tus , petulantium morsus , atque iniurias facile vitare posset ,
& cui suos omnes labores offerret . Ratio ergo iam postulat
(cum nullum te dignorem inuenerim) ut te eorum quæ à
patre collegerim , participem faciam , eo adductus gloria illa
qua te à Domino Ioanne Baptista Bensiennio Abbe de
Bellebrâchia , & primo reginæ matris Eleemosynario , cumu-
late pœditum accepi . Quare hoc opus in tuo nomine diuul-
gandum curaui , quod ipsum Iurisconsultorum suffragiis au-
diuerim tanta refertum eruditione , ut authoris nomine indi-
gnum non videretur . Nec me ab incœpto deterruit latratus
eorum , qui suis titillati laudibus , nihil præterquam sua , luce
digna , arbitrantur . Nam , ut cum Sapiente loquar , quemad-
modum ferrum & lapis contra iaculatorem telum retor-
quent ita in authorem conuictum saepius retorquetur , immo-

STEPHANI FORCATVLI IV.
RISCONSULTI, TOLOSAE IVRA PV-
blicè profitentis,in titulum Digestorum De serui-
tibus succincta explicatio.

OBSERVATA IN RVBRICAM
ff. De seruitutibus.

- 1 Seruitus merè personalis quid sit.
- 2 An sit contra ius naturale, vel secundum id ipsum.
- 3 Quomodo ab ebrietate fluxisse feratur seruitus, & qualiter pa-
sim usurpetur pro obsequio.
- 4 Non assentiendum Aristoteli, seruitutis originem ad naturam
referenti.
- 5 Homo instrumentum hominis esse nequit.
- 6 Explicata duo responsa Iuriscons. in quibus seruus videbatur si-
ne domino.
- 7 Damnati in metallum, sicut servi Reipub. non carent domino.
- 8 In seruitute personali id quod meum est, mihi seruit.
- 9 Quid de legatis operis seruorum statuatur.
- 10 Quæ seruitus à persona rei præstetur. quis sit sensus L. Titio cen-
tum. §. 2. de condit. & dem.
- 11 Ascriptityj servi terræ, quam colunt, seruiunt : nec ab ea auelli
possunt.

INTERPRETATIO RVBRICÆ.

QUONIAM vos attentos abundè, quantum optari
potest, aspicio, Auditores, & plausu amantissimο
stridentes, ut solent pulli hirundinini aduolante
matre: & quia non esca plurima tam reficit, quam
quæ suauissima est, breuiter & perspicue, simileque ingenuè

A

Item quamvis. §. vsus. Accedit quod vsusfructus venditus nihil obest proprietatis domino, cum in omni persona idem sit, & omnes reditus auferat. Vsus autem more assentatorum in qualibet persona, ad quam accedit, se immutat, ita ut in venditore atque in emptore sit dissimilis futurus. l. plenum. §. equitij. ff. de vsu & habit. quod nisi immutaretur, potset recipi commoditas alterius personæ quam vsuarij. nam & ipse cui vsus relictus est, nec locare potest, nempe domum. §. pe. eod. Inst. tamen inquilinum cum aliqua mercede secum manentem, non scorsum, recte aggregabit. l. 4. ff. cod.

16 Est & alia differentia inter vsut & vsumfructum, quod ille sine hoc probè valet, non è diuerso. Nam fructui vsus inest, vsui vero fructus deest. l. per seruum. §. i. ff. de vsu & habit. Vlpianus frustrè legari vsumfructum detracto vsu: & frustrè adimivsum abvsufructu, quin hic perimitur. Nec obest l. huic stipul. §. i. ff. vsusfr. quemad. caueat. vbi stipulatio vtendi boni viri arbitratu, id est, dolum malum abfore, locum habet, etiā si quis fructum sine vsu habuerit. Sed hoc minimum habet difficultatis, siue verba legis eiusmodi fuerint, ut in l. si. domus. ff. de vsu & habit. vbi similem legis phrasim obseruaui, & l. 3. de seruit. leg. ff. siue sint verba testatoris errore iuris lapsi. sicut cum legat alij fundum, alij vsumfructum, existimans vni nudam proprietatem, alteri totum vsumfructum, relinquere: in quo concurrunt legatarij, nisi illam expressè legauerit detraicto vsumfructu. l. si alij. ff. de vsufr. leg. Quanuis sciā aliter seruari, si iudex vni fundum, alteri cohēredi vsumfructum adjudicauerit. l. & puto. §. i. ff. famil. herc. nam illud superius recipitur in testatore gratis largiente. ideò propria vis verbi inspicitur. l. non aliter. delegat. 3. Planè iudex medius inter hæres non tam supinus præsumitur, vt cum vni fundum, alteri vsumfructum ascribit, vsufructui detrahatur integro morte finem accepturo, quod augeat proprietatem pretiosiorem & firmiorem, atque ita ut inter pares dominos diuidat tam inēqualiter. l. ff. de rebus dub. Scio. Accursum alio modo hoc dissidij conciliare, vt est interpres pacifer & candidus. Sanè etiam cum vni legatur vsufructus, alij vsus, ambo in vsu concurrūt.

qui abundè inest vſufructui: & ratione vſus vterque erit po-
tior: quoniam is videtur ab vſufructu auelli, vt pars à toto. l.
ſi alij. ff. de vſufr. l. ſed ſi de. §. i. ff. de vſu & habit. Proide quod
dictum eſt in d.l. huic. §. i. fructum ſine vſu obtigifſe, pertinet
ad duos legatarios, quorum alteri vſuſructus relictus eſt, alte-
ri vſus, errore testatoris putantis ſe vſum à fructu prorsus de-
ducere: quod lex non patitur. niſi testator expreſſerit, fructum
omnino perempturus: quod in dubio lex non präsumit, ſed
illius errori iuſta interpretatione medicatur. l. cùm ita. ff. de v-
ſufr. legat. l. vaccæ. ff. de euiction. Differunt inſuper, quod ſolus
vſuſructuarius prädiuſ ſua impensa reficit, non proprietatis
dominus. Et ille tributa publica präſtat. l. haſtenus. ff. de vſu-
fruct. At in vſu coommunicantur cùm hærede testatoris onera;
niſi ſi vſus eiusmodi ſit, vt ad iſpum präſtandum vix prädiuſ
ſufficiat. nam tunc cùm omnem reditum abſumat vſus, omni-
bus impendiis reſpondebit. l. fundi. l. ſi domus. ff. de vſu & ha-
bit. Idem puto, cùm vni vſus, & alteri fructus, relinquitur, vt
ſcilicet vterque in vſu concurrēns refectioni & tributis ſati-
ſificiat pro portione, ſi omnes fructus abſumantur vſu: ſecus
cùm ſunt ampliſſimi. aut certè licet grauatis perſonis pro de-
reliktō habere legatum. l. et ſi forte. §. Labeo. ff. ſi ſeruit. vendi-
cet. l. cùm fructuarius. ff. de vſufr. Omitto capitale diſſidium
vſus & vſuſructus, quod ille non diuiditur, hic eſt diuiduſ.
l. vſus pars. ff. de vſu & habit. Non tamen omitto, quod vſu-
ſructuarius excludit penitus dominum à prädio, non vſua-
riuſ, nec domini familiam, quatenus ad prädiuſ colendum
curandū me ibit: alioquin frui eum prohiberet. l. fundi. §. i.
l. ſi habitatio. §. i. ff. eod. Excipitur vſus domus legatus per
omnia vſuſructui in hoc æqualis. l. diuus. §. i. ff. eod. niſi forte
quod cedi in exterum non poterit, pro natura vſui propria.
atque ita in aliquibus vſus non diſſert ab vſuſructu. Addit
Accursius in §. i. de vſu & habit. d.l. diuus. vbi qui habet vſum
ſyluæ procul poſitę, ligna liberè cedit, & vendit, ne vecturæ
impensa ſuperet utilitatem, ſed tamen non exiſtimo amplius
vendere licere, quam legatarius veriſimiliter ſibi familiæ que
commodè ſumere poſſet, non autem in totum iure fructuarij,

OBSERVATA IN PARTEM
PRIMAM TRIPERTITI
Moræ tractatus,

- 1 Quid sit Mora traditur: quodque sine culpa nunquam sit.
- 2 Delinquens Moram illico contrahere videtur, dum forte animal promissum occidit.
- 3 Debitoris ac creditoris nomine quis veniat in definitione.
- 4 Pupillus, num sit in mora, & an ei rectè nuncietur.
- 5 Quando & quomodo mora fiat, definiri nequit.
- 6 Non esse moram remissa creditoris instantia: Quodque mora altera ex re sit, altera ex persona.
- 7 Mora ex re propriè legalis est, & quotplex inueniatur.
- 8 Mora perfecta non est sine hominis interpellatione: & quid est, quod dicitur, sine mora usuras præstari.
- 9 Quid sibi vult dicens nullam esse moram, ubi nulla est petitio.
- 10 Unica interpellatio quas vires habeat.
- 11 In legatis & fideicommissis, non est mora irregularis, nisi in persona minorum, quid in Republ. & inter vicinos.
- 12 Sola petitio facit ne creditor iuriare liceat quamvis favorabili. & unica nunciatio dominum cohibet.
- 13 In quibusdam iuris locis plures requiruntur interpellationes.
- 14 An creditor meritò incipiatur à vocatione in ius.
- 15 Quando mora non sit nisi lis contestetur in iudicio.
- 16 Creditoris mora qualiter contrahatur.
- 17 Sit ne differentia inter usuras currentes vel nondum cœptas.
- 18 Quid si creditor recusat sibi oblatam à debitore pecuniam.
- 19 An in l. qui romæ oblatio traxerit secum ob-signationem.
- 20 Quod oblatio non facta sepius liberet à sorte & usuris.
- 21 Oblatio suspecta sine ob-signatione non proderit.

A

ff. de constit. pecun. l. cōtinuus. §. item qui ff. de verbis. oblig.
Nec otiosæ sunt differentiæ, cūm multum intersit omniū do-
ctorum confessione, an lex, vel homo, vel tempus solui im-
peret: & rursus an tempus, à lege vel ab homine præfigatur,
vt imposterum videbitur.

8 Postquam admonuero trium morarum illam esse perfe-
ctissimam, quæ sit interpellatione legitima hominis: quia tūc
petitor haud obscure detegit sibi solui expedire. Nam etsi
vulgò dicamus diem præscriptum scuerè interpellare, & tam
alto supercilio, vt Mora semel commissa ægrè purgetur si po-
nalis ad sic stipulatio. l. magnam. C. de contrah. empt. tamen
facile contingere potest, ne cūm tempus venerit, expeditat cre-
ditori accipere tam citò pecuniam. Ideoque protelet numera-
tionem sibi faciundam, oblatamque respuat: quod si sine cau-
sa fecerit, in Mora erit. l. qui decem ff. de soluti. huc pertinet,
quod habetur in l. i. §. i. de usur. socium qui contra bonam fi-
dem inuasit communem pecuniam, sine Mora usuras prestatore.
Nimirum quoniam sine interpellatione obnoxius fit, & Mo-
ram in rem contraxit siue legalem non adeò nobilem. Sic te-
netur violetus deiector de demortuis animalibus sine culpa.
l. i. §. denique lul. ff. de vi armat. culpam tamen insignem ab
initio commisit. & in l. i. §. eum qui de constit. pecu. ff. consti-
tuens se debitorem, à promittente ex stipulatu discernitur pro-
pter excellentiam stipulationis. Sic coniuncti re tantum vo-
cantur separati, dum comparantur cōiunctis verbis & re po-
tioribus. l. i. §. interdum ff. de usur. accresce. Sic indebitum di-
citur quod debitum utique est sed natura tantum. l. i. §. impe-
rator. ff. de soluti.

9 Ita denique potest accipi, quod Sexuola dixit nullam Mo-
ram intelligi, vbi nulla sic peticio l. nulla. ff. de regul. iur. vt
videlicet de supra et illustri Mora senserit, quamvis Mora
quoque sit illa quam lex stabilit sine homine. l. cum quidam
§. ex locato. ff. de usur. Sed est obscurior & pro nulla, si velit
æquari præstatori. l. curabit. C. de actionibus empti. Vbi quo-
que potest suppleri dictio alia, id est, nulla alia Mora vt l. i. §.
ita. ff. de orig. iur. verbo, sine legi. Sic non obest l. initio. C. de

frumentum, familia interciderit. d. l. si sterilis. §. cùm per ff. de actionib. empt. totum enim hoc damnum non complectitur debitum, aut eius estimationem: quare extra esse dicitur, & accidere extrinsecus. l. vt tantum. §. in hac ff. de seruo corrupt. l. fluminum. §. vitium. ff. de damno infect. & idem in cæteris accessionibus præter interesse usurpat. l. item. §. item non solùm ff. de petit. hæred.

3 Planè ad quod tempus referatur estimationatio eius quod interest traditur in l. vinum. ff. de reb. credit. sicuti in l. cū quid. ff. eod. statuitur quoad bonitatem vini ipsiusmet reddendi tempus contractus inspici ex verisimili voluntate contrahéntium. Idem evenit cum alia atque alia stipulatione fundum mihi dare promittis, & deinde eiusdem estimationem, non animo nouandi, sed utrumque consequendi, nam estimationatio refertur, ad id quanti fuit fundus tempore secundæ stipulationis. Audiamus iam quam dulci nectare perfusis labiis Iulianus loquatur de interesse vini intrinseco, quod quidem per iudicem petitum est, id est, autoritate iudicis & coram iudice sedente. l. 3. §. si liber. ff. de condic. caus. dat. l. de pupillo. §. meminisse. ff. de oper. noui nunciat. aliter peti soluive diceretur, sine iudice. l. si commissa. ff. rem rat. haber. Atqui iudex intercedens primò inspiciet, an per contrahentes dies solutionis adscripta fuerit, eam sequetur, vt & præstitutum contractu locum. l. fi. ff. de condic. triticar. d. l. vinum. si vero neutrum expressum fuerit, tunc tempus locusque inspicietur, quo petitum fuerit. Quomodo autem petitum intelligamus disceptarunt veteres disclusi factione ardua: alij extra iudicium petitum sat esse cœsuerunt, alij non nisi in iudicio. Cùm petendi verbum ambiguum sit, sicut & verbum interpellationis nonnunquam ad iudicium tantum relata. l. si quis ad se. C. ad legem iuli. de vi publ.

4 Proinde verisimile esse, respectu temporis non nisi lite cœsta petuisse intelligi, nec vocatione quidē, vt ius: cuius rei testimonio attulere antiqui. l. amplius. ff. rem rat. haber. & sapè petitionis verbo iudicariā intelligimus: vt in rubrica, si certū petatur nempe actione forensi. l. i. de condic. triticar. ff. Idem

D E M O R A.

Iulianus in l. si pater de solut. quid multa nonne in d. l. vinum expressum dixit, cum de temporis causa tractatur, per iudicem seu pro tribunali petitum fuisse. Nec obest quod aiunt peti videri etiam extra iudicium, & eam petitionem inducere Moram debitoris: fatecor utrò l. si decem. ff. de verbis oblig. l. qui decem. de solut. Vbi idem de creditoris Mora habetur: sed nego propter veram solamque Moram in contractu stricti iuris, id quod interest præstari, nisi adhuc conuincatur per uicacia debitoris negantis coram iudice. si enim fateretur protinus, nihil præstaret ultra debitum principale, sed tempus ad soluendum à iudice acciperet. l. si debitori. ff. de iudici. vt liquet in l. fi. ff. de conduct. triticar. Nec verò dubium est in accessionibus rerum plus posse litem contestatam quavis Mora, cum debitum exigimus, non autē id quod iam nostrum est, vt patet in fructibus fundi, qui quidem redduntur à tempore Moræ in contractibus bona fidei, sed in stricti iuris à sola contestatione iudicaria. l. videamus. §. si actionem. ff. de usur. quod si (vt antiqui etiam perceperunt) in fructibus hoc locum habet, vt non nisi à lite contestata veniant, si fundum ex stipulatu debeas, quantominus, id quod interest à sola Mora pendetur in mutuò stricti iuris: ratio enim dictat fructus, qui ex re ipsa vienint velut partus rei, potius quam interesse præstari, vel quam usuras. l. indebiti. ff. de conduct. indeb. l. i. C. cod. at post litem contestatam tollitur omne dubium.

5 Tuncque interesse debetur quod inueni fructus nomine censeri. l. loci. §. i. si seruit. vendicet. & simul omnis causæ cum re principalí restituendæ, aut soluendæ à suscepso iudicio, non antea l. cum fundus. ff. si cert. pct. l. i. §. est autem. in fi. deposit. sic usuræ omnis causæ appellatione vienient. l. 2. l. lite. ff. de usur. Solent mirari quidam, qui cupiunt, id quod interest præstari à tempore Moræ, quomodo in d. l. vinum. Vbi dies certa præfixa est, estimationem vini ab eadem iniiri, & tamen, vt asserimus, à petitione extrajudiciali non idem iuris esse: cum, vt aiunt, temporis interpellatio non debeat esse potior illa, quæ sine fictione fit à creditore mutuum reposcente.

6 Sed ipsi hactenus non considerarunt quare adeò præualeat

OBSERVATA IN PRIOREM PARTEM BICIPITIS DISCUSSIONIS DE Collatione bonorum.

- 1 *Quare Prætor Collationem bonorum induxerit.*
- 2 *Non solum expugnato testamento per bonorum possessionem contra tabulas, sed etiam ab intestato aliter, Collationem esse.*
- 3 *Olim ex testamento nihil conferebatur: quid ex codicillorum vel dotis titulo. & 17.*
- 4 *Vbi cessat iniuria per fratrem illate ratio, Collatio obmutescit.*
- 5 *An emancipatus quiduis suum conferat, vel duntaxat quatenus suo obest fratri.*
- 6 *Collationis genuina definitio nouè traditur.*
- 7 *Quod bona sua quisque confert non autem patris defuncti: & quid de conditionali debito.*
- 8 *Dotem cur filia conferat, & quot modis fiat Collatio simplex aut mixta.*
- 9 *In bonis parentum utriusque sexus Collationem recipi.*
- 10 *Inter ascendentis nequaquam conferri.*
- 11 *Ascendentes, qui iure novo succedunt nepotibus, non veniunt aequaliter.*
- 12 *An verum sit inter eos conferri, quibus bon. possessio conceditur indistincte: & coarctari generali locutionem ad propositum.*
- 13 *In successione fratris communis nihil conferri.*
- 14 *Non confert itaque filius agnati iure veniens, & quantum temporis tunc filio vel patri detur ad agnoscendam bon. possessionem.*
- 15 *Posthumo cur interim nemo conferre teneatur.*
- 16 *An liberis in primo gradu non existentibus Collatio congruat.*
- 17 *Quid sentiendum de herede particulari vel legatario.*
- 18 *Ut conferatur, filius suis necessarius est saltē ex altera partium:*

A

dot. vbi Bartolus addit Collationem inanis actionis , quam habet filia culpæ expers contra maritum inopem auth. quod locum.C.eod. & si ad manum bona sua nō habeat is qui conferre vult, cautione interim implet vicem Collationis.l.i.§.iubet ff. de Collat. maximè si quædam occultata fuisse suspicemur , vt ibidem subdit iurisconsultus. adeo est hic quintus modus conferendi per utilis potest addi mistus quidam, consistens partim in divisione rerum partim in cautione residui.l. i. §. quamuis. ff.eod.l.fi.§.mista.ff.de muneribus , vbi mistum sibi facit speciem separatam.

9 Nunc redeo ad definitionis reliquam partem:ne, sicut Appelles ille pictor illustris Venerē dimidiā tantūm videar ostendisse ac persequor qualiter fiat Collatio per liberos liberis à quæ paréti successuris, postquam à qualitatē cuiusdam respectu eam introductam patet feci in bonis parentis , cuius appellatio a uos cōpletebitur ac superiores deinceps utriusque sexus, sicut liberorum vox inferiores complebitur.l. appellatione.l. liberorum.ff.de verbis significat.nec innatum est Collationē vigere,cùm auis proauisque succeditur maternis quoque.l. vt liberis.C.de Collat.

10 Quamobrē cùm Collatio angustos habeat limites solosq; inter liberos. si verax est definitio , locum habeat, constat ad ascendentēs produci non posse:cùm hac in re pudori, sit legis verba egredi.l. illam.C.de Collati. Et ne quis putet verba legis ratione destituta esse, vidēdum est quorsum Collatio introducta fuerit ex.l.i. ff.eod.nempè ne filius in potestate queratur merito, si emancipatus lotis,vt vulgo aiunt, manibus redeat ad bona paterna, plerumque filiorum domi manentium labore quæsita, & nihil ipse mutuo contribuat.deinde à qualitatē inter pares personas candē ratio expostulat.d.l.vt liberis. C.eod. atqui si respicias patrem & matrem successuros filio , iam antiquo iure mater non petet collationem à marito, cui postponitur.§.præferuntur.de senatusc.Tercill. sic nec auus maternus à paterno simili à quitate.Si autem cōsideremus ius nou' m iam pater est potior in prosectiis matre: & easolusvtolim sibi habet propter potestatem patriam.In aduētitiis quoque præpol-

modo patrem usurum idq; disquirere, ne repellatur exceptio-
ne senatuscōsulti.l.Macedoniani.C.ad Macedon. quare proba-
bilter scire debet à se dandam pecuniam in vrbe studiosis &
doct̄oribus frequentata in studiorum usum consumēdam.l. fi.
ff.de exercitor.action.vel dū it ac redit eō, vbi celebre audito-
rium est.l qui mittuntur. §.fi.ff.ex quib.cauf.maior.

6 Quæ si curauerit creditor filij, munitus erit aduersus patrē
tāquam filij doctrina locupletatum actione de in rem verso in
solidum. quippè cūm pater filium artificio extructum inuitus
non alat.l.si quis.§.sed si filius de liber. agnosc.ergo qui admi-
niculatur, vt alienus filius studiis inuigilet commodissimè, pa-
trem prosperat & exonerat intra quātitatem, quam pietas pa-
terna non recusaret.d.l.Macedoniani.idest,versimiliter vel re-
cusare non deberet.vt illud:non facias aliis quod tibi non vis-
can.i.dist.i.idest,quod nolle debes.l.4.ff.de legat.2.sic in.§.ge-
neraliter constitut. quæ de dignitatib. col. vij. Iustinianus ait
consules & prefectus liberari à patris potestate:quia & ipsi pa-
tres gaudent,& pro filiis vltro peterent imperium tale,nempe
à verisimili voto parentum sic ratiocinatur ostēdens per filios
patres nobilitari:per illustrem namque filiū vita duplex quo-
dammodo efficit parentum:nec Sophroniscum Socrates mo-
ralis philosophiæ cælitus demissæ author expirare patitur. aut
eius discipulus Plato Academicorum princeps Aristonem pa-
trem.quinetiam facit vt huius originem ad Codrum regem A-
thenensem reuocari latemur sāt pio vtique blādimento Dio-
genis Laërtij.Iam verò si pater compellitus eas refundere ex-
pensas quas alius filij studiosi gratia fecit, sequitur patrem si
impenderit non recuperaturum:& cōtra se ipsum filio securi-
tatem verius parare teneri.l.frater.§.porrò.ff.de cōdi&. indeb.
sic in.d.l.quæ pater: definiri docuimus & in.d.l. Macedoniani.
vbi nescio quid perstrepit Accursius de libris splēdidè inaura-
tis filio studenti ex mutua creditoris pecunia, vt de iis non sa-
tisfiat ei à patre, nisi quoad peculium filij. sanè imperator nihil
aliud vult quām Macedoniano senatuscōsulto non esse ullam
vim in pecunia mutuatica studiorum causa,in alios quoque v-
sus Macedoniano non eximi filium, si peculium habeat. l.t. C.

DE COLLATIONE

ne filius pro patr. item ex causa studiorum quæ à filio in patrē
utiliter resilit, vel ex eius iussu, actionem esse perpetuam con-
trà patrem: ex alia vero causa annalem à tempore quo excusus
filius à patrio iure inuenitur. l. i. ff. de in rem vers. itaque Accur-
sius cum literis studiorum inauratis laborās interpretationem.
in totum plumbeam attulit. dum suspicatur de illis patrem nō
nisi peculio tenuis obligari. sanè generaliter extero creditori
nihil aliud prospiciēdum venit, quām an tales impensas pater
sit solitus facere: vel an tales verisimiliter inchoaret pro fortu-
na sua splēdida senatoria fortè aut alterius dignitatis locuple-
tioris. l. filius f. §. i. ff. de donation. in hac enim re disquirēda ve-
lim vtcunque curiosum creditorem, vt pecunia in rem patris
vertatur. l. 3. §. sed si accepit. ff. de in rem vers. & opes paternę o-
bligationi augendæ proficiunt, imò etiam inchoādæ. l. i. §. præ-
terea. de tutel. & rationib. distrah. ff.

7 Quod si cùm antea filius non inceperat studere iuri Ciuiili
vel alij disciplinæ impensa non mediocri comparandæ, & ex-
traneus filium famil. institui ea pecuniis datis curauerit, tene-
tur pater, si fœliciter successerit: sin minus, non tenetur. nisi an-
tea pater met filium imbui voluerat. l. si negotia. ff. de negoti.
gest. tamē in filium creditor actionem paratam subsidio habe-
ret ob inopiam vel supercilium improbantis patris. l. in causæ.
i. §. interdum. ff. de minorib. l. si duobus. §. i. ff. si mensor. fals.
mod. nam pater causari potest filium à literis abhorrétem fru-
stra mutuum accepisse. nec ei artem iuris magis scriptam fuisse
quām de agrorum cultura sterilibus agris. at filius turpitudinē
propriam temere insumptæ pecuniæ allegans, quia hebetis sit
ingenij aut vagi, non perinde audietur. l. transactione. 2. C. de
transac. nec enim debent studiis nisi docibiles destinari cap. fi.
de Magistr. & quilibet debet vires suas nouisse. l. idem. §. i. ff. ad
leg. aquil. qui enim pondus suum metitur, id ferre solet. atqui
cùm pater consentit erudiendo filio supra murem indocili, ei-
dem imputatur, si fructum ex prædio sterili incassum speret. l.
statuæ. ff. de usufr. ipse viderit, & sibi habeat sine amici credito-
ris iactura.

8 Iam superest, vt paulisper Bartolum audiamus de libris dis-